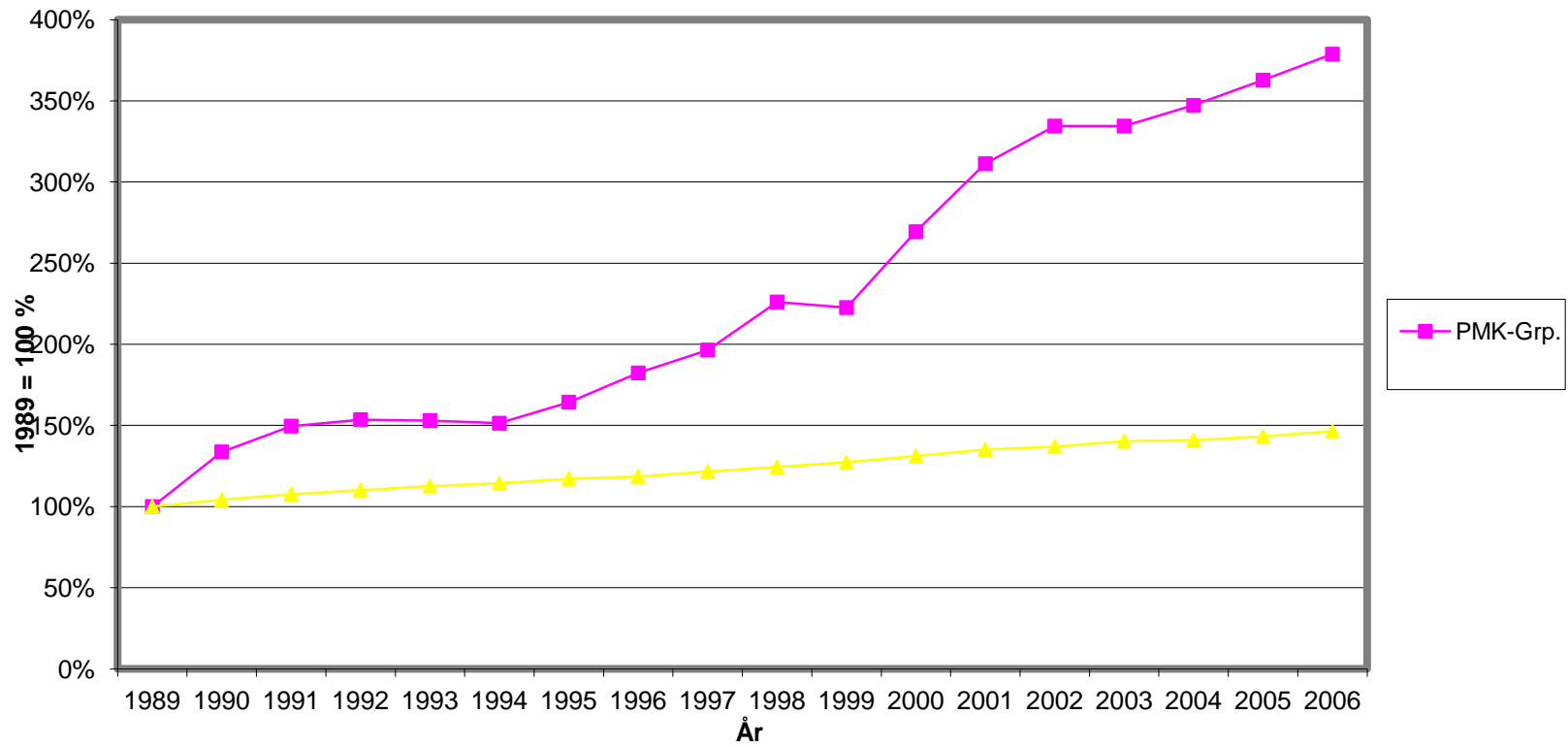

1. Kort om Peter M. Kolderup AS
2. Erfaringer fra salg av familiebedriften
3. ”Refleksjoner om drift og generasjonsskifte i familiebedrifter

Peter M. Kolderup a/s

- Etablert i 1854
  - Import av vin, krydder og porselen
  - 1924 Vinmonopolet
    - Avvikling vinimport, fokus glass og porselen
  - 1970 Landsdekkende distribusjon
  - 1976 Til bords
  - 1981 5. generasjon
  - 1990 CULINA
  - 1990 Sinclair (Larvik/Sandefjord)
  - 1999 CLEO (Stockholm/Oslo)
  - 2006-/07 Samling all virksomhet nytt anlegg i Bergen
  - 2007 Salg CULINA
  - 2008 Salg Tilbords;
  - 2008 ... Investeringer / salg av konsulenttenester

Omsetningsutvikling "Kolderup-Gruppen"

Hvorfor salg

- Interiørbransjen overmoden for restrukturering (ingen aktør mer enn 8 % markedsandel)
- Tunge aktører luktet på bransjen (NorgesGruppen / Elkjøp / Hercules II)
- Nye, større aktører; IKEA, Living, Skeidar, Nille ++
- Asiatiske markeder ble mer tilgjengelige

Hvorfor salg

- Fra nordisk markedsleder til en av mange
- Tap av komparative fortrinn
- Eierskapsdiskusjon i styret; er vi de rette eiere for fremtiden?

Hvorfor salg

- Markedslederposisjon krever 30-35% markedsandel
- PMK ikke selv egenkapital til å øke omsetning fra (retail) 600 MNOK til 2,5 mrd. NOK (eks.mva.)

Hvorfor salg

- Prinsipiell beslutning i styret om å engasjere oss aktivt i restrukturering av bransjen
- Beslutning tuftet på rasjonelle forretningsargumenter – følelser tonet ned

Erfaringer fra salgsprosessen

- En salgsprosess er emosjonelt krevende
- Viktig å være godt forberedt og ikke nøle eller angre i forhandlingsfasen

Noen refleksjoner omkring salgsprosessen

- Eiers rolle etter salget
  - fortsatt driftsansvar eller klippe alle bånd
  - clean cut salg, eller earn out
  - fortsatt medeierskap; salgskreditter?

Salgsprosessen

- En salgsprosess bør forberedes gjennom lang tid
  - Skattemessig
  - Orden i papirene
  - "pynte bruden"
- Vanskelig å få aksept for regnskapsmessige tilpasninger i forhandlingssituasjon
- Diskuter gjerne med andre som har vært i samme situasjon
- Sørg for at formelle avtaler holder mål

Salgsprosessen

- Behov for rådgivere
  - Fastlegge "target price"
  - Kartlegge mulige kjøpere
  - Forhandlingshjelp og juridisk håndverk (salgsavtale)
  - Skattemessige aspekter
  - Forberede DD
  - Hjelp under DD

Salget 5 år etter

- Til bords AS driver nå godt etter en flerårig periode med store utfordringer
- Herkules visjon om restrukturering av bransjen foreløpig ikke realisert
- Strukturelle utfordringer består fortsatt; bransjen er moden for restrukturering

Salget 5 år etter

- Familien godt sammensveiset
- Salg var forankret i foreldregenerasjon og søsken oppfatter fordeling salgsgevinst som rettferdig

Salget 5 år etter

- Personlig stor omstilling;
  - fra hektisk hverdag med over 200 reisedøgn til enmannsbedrift og hjemmekontor
  - Uvant å selge egne tjenester
  - Mindre «etterspurt» i profesjonell og sosiale sammenhenger
  - Sunn omstilling og mer harmonisk tilværelse

Hvorfor er generasjonsskifte så vanskelig?

- Eierrolle vs. Driverrolle
- De vanskelige familiesamtalene (død, testamente, skjevdeling, familiens formue uten å skape forventninger)
- Egen karriere vs. neste generasjon
- Frykt for nepotisme

Hvorfor er generasjonsskifte så vanskelig?

- Bedrift krever rasjonell struktur, familie er ofte emosjonell
- Hvordan navigere i ukjent og emosjonelt vanskelig farvann?

Hva sier teorien?

- Familiebedrifter er ofte mer lønnsomme enn andre eierformer
  - Nær kobling eier / driver
    - Raske beslutninger
    - Høyt engasjement i ledelsen
  - Langsiktighet
  - Strategisk konsistent
  - Pålitelighet / tillit

BEST OF THE BEST

A NEWSWEEK study shows family firms outrunning their rivals on all six of the leading stock indexes in Europe, and ranks the top 10 companies

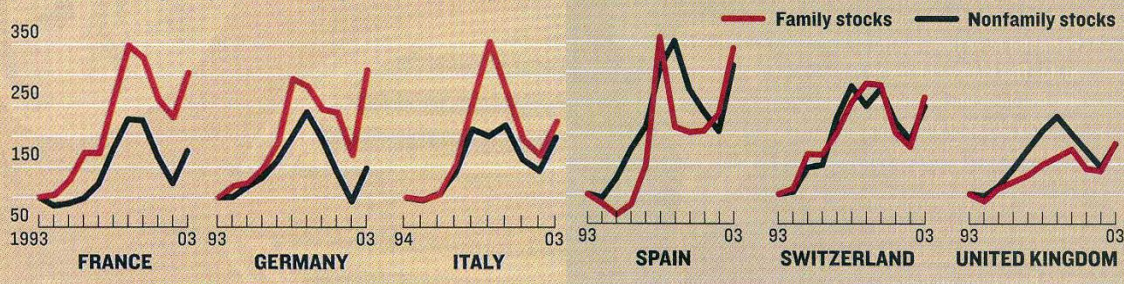
The Family Factor

April 12, 2004, p. 42

A Thomson Financial study for NEWSWEEK compared family firms with rivals on the six major indexes in Europe, and ranked the top family company stocks, with surprising results.

CHARTING A HOT BUSINESS MODEL

Companies with a big family shareholder outperformed on six key indexes.

Hva sier teorien?

- Familiebedrifter har en del utfordringer
  - Generasjonsskifte hvert 25. år
  - Skattemessig (Formuesskatt/arveavgift)
  - Beslutningsstruktur
    - Eier er dgl. Leder og / eller styreleder og / eller generalforsamling. Ingen ankeinstans for medarbeidere; ingen ytre begrensinger i makt
  - Uformell organisasjon avviker ofte fra formell (beslutning over middagsbordet)

Utfordring i rekruttering dyktige medarbeidere

- Dear Peter K Greve,
- Welcome to the new-look **Families in Business Bulletin**, bringing you the latest news affecting business-owning families. The bulletin will now provide you with a **weekly** news round-up, delivered directly to your inbox.

- **Latest News**

–MBA students shun family-owned businesses

- Wednesday 16th January 2008
- MBA students are more attracted to the idea of working for a listed company than one that is...

» Hentet fra: **Family Business Network, nyhetsbulletin januar 2008**

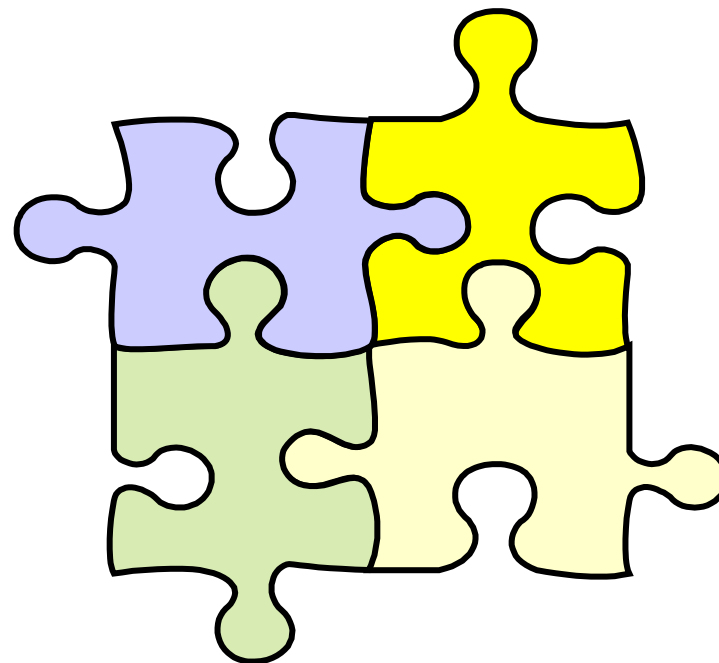
Familie og bedrift

Aksjonær

Eierfamilie

Ansatt

Ektefelle

Eierrollen

- Jo flere roller en person har, jo større konfliktpotensial
- Jo flere personer som har flere roller, jo større konfliktpotensial
- Formell vs. uformell organisasjon (for eksempel junior vs. senior)

Oppsummert

Det finnes teoretisk innsikt og kunnskap som kan gi «guidance» og forståelse både i spørsmål om løpende drift og eiermessige spørsmål.

Utfordringen er ofte å finne «sin» forståelse som kan gi retningslinjer for praktisk handling

Generasjonsskifte generelt

- Bør planlegges tidlig
- Krever en åpen dialog mellom generasjonene
- Krever en forhåndsdefinert timeplan for overgang av beslutning, myndighet og eierskap
- Avgående generasjon må ta regi
- Grunnleggende vanskelig prioritering mellom rettferdig fordeling mellom arvinger eller prioritering av bedriftens interesser
- Påtroppende generasjon må ha den nødvendige kunnskap og kompetanse. Unngå nepotisme

Planlegg tidlig

- Prinsippene for generasjonsskifte bør foreligge før skiftet blir aktuelt
  - Forankring i familiekulturen
  - ”akseptert” prinsipp fordi en del av rammevilkårene i oppvekst for neste generasjon
- Generasjonsskifte kan gå over lang tid

Åpen dialog mellom generasjonene

- Familiebedriften representerer ofte det største aktivum i familieformuen
- Fordeling, prinsipp, rettferdighet er av stor betydning for alle berørte
- Forhold mellom senior og junior ofte kilde til "konflikt". Bør adresseres regelmessig

Forhåndsdefinert timeplan

- Det er ikke bare i kongelige familier at en risikerer å gå som kronprins til over fylte 50 år
- Viktig at avgående generasjon tidsnok slipper styring, beslutning **og** eierskap
- Hver generasjon må forme bedriften i sitt bilde og tidsperspektiv – ellers mister en dynamikken
- Bedriften er viktigere enn eier; avgående generasjons behov for ”et kontor å gå til” må nøye veies opp mot bedriftens behov for fornyelse

Avgående generasjon må ta regi

- All moderne barneoppdragelse prediker likhet og rettferdighet mellom søsken
- Kan ikke forvente at søsken seg i mellom skal etablere noen form for skjevdeling
- Avgående generasjon er eneste som har juridisk mulighet å skjære gjennom (arv over 1 MNOK pr. arving kan skjevdeles)

Bedrift eller familie ?

- Jo færre familiemedlemmer i aktiv drift – jo færre konflikter og tydeligere organisasjon
- Fellesskap mellom eier og driver sikrer de raske beslutninger og dynamisk drift
- Familiemedlemmer kan være gode støttespillere, men jo svakere familieband, jo større sjanse for fokus på egne ønsker. Stor risiko for manglende profesjonalitet og langsiktighet som eier etter noen generasjoner?

Bedrift eller familie ?

- Avgående generasjon vil prinsipielt ønske likhet mellom arvinger i et privat perspektiv
- Skjevdeling kan utløse misunnelse og konflikter i familien
- Dersom en familie blir avhengig (gjennom passivt eierskap) av **en** ressurspersons forvaltning av felles formue kan det oppstå konflikt (pensjon avgående generasjon/passive vs. aktive søsken osv)

Bedrift eller familie ?

- Ingen fasitsvar
  - Avgående generasjon må prioritere
  - Hver generasjon bør ha suveren styringsrett i forhold til neste?
  - Første generasjon som velger flere arvinger har lagt en mal for fremtidige generasjoner

Unngå nepotisme

- Påtroppende generasjon må ha minst like gode kvalifikasjoner som eksterne kandidater
- Alle forsøk på nepotisme (favorisering av egne barn på ulike premisser) har en tendens til å straffe seg
- Bedriften trenger de beste ledere. Arvinger som ikke tilfredsstiller kravene kan få en bedre fremtid gjennom direkte arv fremfor kombinert arv/lederansvar. (**Salg er alltid et alternativ**)

Unngå nepotisme

- Å bedømme egne barns innsats er vanskelig – grensende til umulig
- Fordel å la arvinger oppnå egne resultater i andre organisasjoner
- Viktig å definere objektive mål (autonomt resultatansvar) tidlig etter tiltredelse, slik at en selv og organisasjonen rundt vedkommende kan forholde seg til objektive suksesskriterier
- Eksternt styre / rådgivere kan være gode støttespillere

Oppsummert

- Utfordringene er de samme for alle bedriftseiere (ingen lever evig)
- Smart å søke råd og støtte
- Kan være formålstjenlig å etablere eget forum for eierskapsdiskusjoner (f.eks. styre i holding)

Oppsummert

- Dersom det er mer enn en aktuell arving er det smart å forankre prinsippene for videreføring som en del av familiekulturen.
- Ikke undervurder effekten av den uformelle organisasjon (familiemedlemmers roller)

Oppsummert

- Om eier/driver faller fra er det ofte en større utfordring enn om driftsmidler ødelegges gjennom brann e.l.
- Vi har avbruddsforsikring, men hvordan «forsikrer» vi oss mot eiers bortgang?
- Eierskapsdiskusjonen er dynamisk prosess, i ulike faser

Takk for oppmerksomheten!